

NOTA DE L'AUTOR

En els diàlegs del text —només en els diàlegs— he procurat respectar el lèxic zonal del Pla d'Urgell —de Ponent, així com també els barbarismes i castellanismes d'ús habitual. I d'una manera especial l'article *lo*, que a poc a poc —aquí caic, aquí m'aixeco— hem anat arraconant en benefici de la fonètica barcelonina, com si diguéssim, o més fabriana, fins al punt que hi ha llocs on conservem la puresa lleidatana i en altres el barregen segons conversa, interlocutor o bé ganes de tocar el flabiol. Lleida és tan pagesa, la pobra!...

“Ara que ho dius, sí que me’n recordo”; ho deixava anar com una escopinada, amb ressentiment i menyspreu, cada vegada que volia justificar i descabdellar el seu infortuni únic i intransferible..., si algú la volia escoltar, que no sempre trobava receptor complaent; deixem-ho clar. Era bastant punxeguda, la Perpètua, sovint aspra com un fregall de rajoles, tot i la simpatia i el *desparpajo* que abocava.

—Hai viscut trenta-vuit anys en un camp de concentració. Déu hi escupo la femta! Un dia fotré un bot i ja us ho fareu!

Es referia, no cal dir-ho, als anys que havia viscut a cal Planxat, des que hi va entrar de jove, amb tots els drets, les obligacions... i les conseqüències!; una casa pagesa de soca-rel d’aquesta plana porgada sense contemplacions, amb oferta de treball garantit i poques compensacions autènticament gratificants, ni de les altres. Com en gairebé totes les cases de poble petit com el nostre, si fa o no fa. La remuntada de la guerra del 36 —remenada fins a l’empudegament, de mal anomenar i difícil d’oblidar— era de veritat un costa amunt, ple de bonys de mal replanar. Més val passar full, si es pot: glòria per als que van marxar i resignació per als que encara hem de rascar la ronya del cos —i l’altra de més endins— deixada per les bombes, si és que només van dur semblant malura. A més, aquesta plana de Nostre Senyor —tornem-hi, noi!— on ens ha tocat d’arrelar com a mortals amb destinació específica, arrapada a la pell i al cor com una sangonella de l’estany, les ha vist de tots els colors i és encara avui, quan pocs la repassen justament amb objectivitat i coneixement de causa, una

forjadora de caràcters d'acer i forteses considerables..., mirada generosament o des de fora estant, no cal dir-ho. Ara bé, de supervivència tossuda, sens dubte: exemplar, resignada i també, potser, inútil, ja que els petits, com de costum, a rebre! I de gegantons humans d'anonimat provat, aclofats enmig de milions de pomeres d'aigua, mantes sinuoses d'alfals llucat, panissos arrogants i atapeïts, poc blat per als pardals —abans en abundància— i un sol desfermat, agressiu, desprietat, penjat a dalt de la immensitat del cel blau —l'envelat insondable— durant tot l'estiu; amb la boira *consagrada* i tossuda dels llargs hiverns, per a gaudi de quatre romàntics de son endarrerida. Qui no s'ho cregui que ho vingui a veure. I ja n'hi ha prou, cony!

La Perpètua era una dona —a grans trets i generosament— de les que ara en diuen amb personalitat. Havia estat maca, ben maca; de caràcter i empena sense enganyes, que les clavava a doll i amb pocs miraments...; les clavava on li esqueia, no cal buscar-hi la ganya. No, no sempre encertava el clau, això segur! De casa pobra, acostumada a la menja submisa del que la mare posava al plat, sense aixecar massa la veu de la contradicció que li era reconeguda —concretament davant del pare—, procurant embeinar l'opinió quan no li demanaven: sant Blasi dels constipats! També estava avesada a no estrenar ni lluir gaires vestits nous, més aviat els refusats per les germanes grans. Fora de casa..., amb la ventolera juvenil de voler mostrar-se segura d'ella mateixa; reconeguda, conscient que d'un moment a l'altre, per la minsa volada dins de l'espai encongit on li havia tocat de moure's, se li podien escapar les essències de la capsa i marcir-se com havia constatat en tantes altres noies properes, talment un test d'alfàbrega al terrat del darrere de casa, a ple estiu, sense aigua. Per això, si no l'agafaves fina, escopia verí i et podia embrutar la camisa. La vida té unes coses, *fotre!* I segons en quines circumstàncies, arranques els alls en lluna que no toca. Amb aquells ullassos negres i penetrants, el geni viu, esmolat... i aquelles anques!

Havia estat un referent de cobejança sexual, consensuada majoritàriament entre els *pantalons* locals, no cal dir-ho! Més val no pretendre afinar tant i explicar-ne la història, que és el que hem vingut a fer i ens interessa, oi?

Ara se li moria l'Anselmo després d'una llarga malaltia, arran d'un mal dolent, tal com s'acostumava a anomenar llavors els càncers per tal de no atemorir els tarannàs susceptibles. I l'assistia resignada (?), seguint les pautes del vell mossèn Rafel, que li administrà l'extremunció dels malalts amb les llatinades corresponents, massa inintel·ligibles per a caparrons ignorants i pecadors com els nostres. Encara arrossegant els penjolls, segons qui! Déu s'apiadi dels ignorants!

—*In secula seculorum...* —això sí que s'entenia.

—Amén.

—*Oremus...* —etc., etc., etc., que l'oració era llarga.

—Ai, lo meu pobre!

—*Benedicat vos omnipotes Deo: Patri, Filio et Spiritu Santo, descendat super vos et maneat semper...*

—Em sembla que ho deien així abans del concili; i ara aquesta bona gent, amb poc encert, vol tornar a arreplegar los mobles vells.

—Amén.

—Que Déu tingo pietat de la seua ànima i l'acullo al paradís, com un dia esperem arribar tots naltres, en confiança i resignació..., pels sicles dels sicles.

—Amén...; vui dir, que Déu l'escolto!

—Perpètua..., ara l'Anselmo ja ho té tot en regla..., tot lo que necessita per trucar a la porta de la casa de Déu i que li obron de bat a bat los porticons. Jo no hi puc fer re més; no sé si m'antens.

—Ja me l'ha sucavat ben sucavat, mossèn? Miri que fa vuitanta-vuit quilos, lo meu home. Procuri que li arribo l'oli a tots los racons. Que no féssem curt!

—Déu l'ha perdonat, i el pendrà... on se l'haigo d'emportar, *in secula seculorum*.

—Amén. Ho dubto...!; vui dir que ja m'agradaria de veure-ho. Bé, després del funeral passaré per la rectoria a liquidar, que ara en aquest precís moment m'agafa en un impensat i no tinc suelto a casa.

—Amb dos anys de romancejar...

—Pro m'havia oblidat de que vostè també minja; què vol que li diga.

—Ja ho trobarem, dona; ja ho trobarem. Pel funeral, dieu-me l'hora que us vindrà bé; amb un cop de telèfono, mateix. Suposo que voldràs una cosa senzilleta, oi? Sense la coral ni massa ciris; l'estricta.

—No vui que tingo queixa de mi i que marxo ben documentat. Vostè ja sap lo nostre braç, mossèn; aquest any mateix, hem fet una collita tan escarransida que lo miger encara no mos ha pagat, lo descarat!, i tant se val per a mi com per a vostè. A més, los impostos se mos ho emporten tot, i misèria no em dixos; com sempre.

—Ja me la sé la lletania, ja me la sé.

—Mama, al mossèn no li interessen les nostres misèries. A més, potser que dixem acabar al papa en pau, si us plau; que no ho veus, que encara et pot sentir?

El Joan, el xicot, era al capçal del llit amb la Remei, la seua dona, atemorida i penjada del braç; en desacord habitual amb la mare i arrufant el nas.

—Fa dos dies que no reacciona: és mort! Ton pare és mort...; mejorando lo presente, s'entén.

—Perpètua..., per tot lo que necessitos, ja saps on troba'm. I una santa conformitat. Jo ara no em puc entretindre més estona, que hai d'anar a cal Soques, que es veu que el Quimet també està a punt de caramelo...; vui dir que fotut rai, lo desventurat! No som re!

L'Ignasi, el germà de la Perpètua, present en la cerimònia —com també el Càndido, son cosí, i el Jaume, el veí de cal Constàncio— es dirigeix escèptic a mossèn Rafel i li preguntà en confiança, tot aprofitant l'ocasió:

—Mossèn..., no diem a la doctrina que untant los malalts amb l'oli sant es podien revifar, i fins i tot posà's bons?

—Ai, fill meu! Quan s'arriba a les tres pedretes com ara ton cunyat, malament rai! Millor dit, jo no hai vist en ma vida, de resultes dels sants olis, una resurrecció de la carn. Ni la de Nostre Sinyor Jesucrist, que diuen que va tornar de l'altre costat; pro jo no hi era. Ara bé, naltres podem perdonar los pecats dels pecadors per prepara'ls per a la vida eterna, com mos mana la santa Mare Església..., i bones i santes pasqües!; sucats o aixuts. Després ja mos ho trobarem tots plegats, a l'altre barri, si és que trobem los topans per arribar-hi. Los olis..., los olis...

—Amb oli només llisquen millor per passar el tràngol, home. Remei —la Perpètua, dirigint-se a la jove, una mica atabalada amb l'esdeveniment inusual del que era, per primera vegada, testimoni presencial—, acompanya lo mossèn, i que no entepusso amb la tauleta del recibidor: obre la llum del passillo.

—No patixos que ja conec los topants; valtres esteu per la feina. I repetixo, bona i santa conformitat per a tots. Au!

—Que sí, mossèn, que sí! Que ha estat un sant en aquesta vida. I un martri; un sant martri!

—Per a fotre-ho, ara que no sona! —el mossèn, en positiu—; bé, bona tarda a tots los presents i ja mos veurem demà..., si tot va com sembla.

Potser just aquell bon home no havia arribat a baix del carrer quan l'Anselmo va obrir els ulls esverats, va fitar la dona com fent-li un retret o donant-li un darrer encàrrec, va voler articular alguna paraula que els presents no van entomar i, amb un esbufec llarg i minvant, deixà de panteixar i entregant-se a l'evident: la finitud indefugible, sia dit! A la Perpètua li va semblar que el seu home volia brega.

—Què mires, eh? Què mires? Potser et penses que hi tinc alguna cosa a veure, pobra de mi? T'ha tocat a tu, oi?; doncs t'aguantes!

L'Ignasi, amb mà tremolosa i mirament acurat, li va aclucar els ulls, que li havien quedat com si li volguessin saltar dels forats, de tan oberts —fitant ningú i com plens d'angoixa—, mentre aquell rostre, progressivament, agafava la lividesa cadavèrica pertinent, tot perdent la coloració mantinguda fins llavors, amb l'aparent posat d'irat del darrer moment de vida, que malgrat tot li anava minvant.

—Gràcies a Déu; ja era hora!

—Perpètua, collons!, mossega't la llengua i almenos, calla! Aquesta és la manera de despedir el pobre Anselmo?

—A casa meua, amanixo l'enciam com em ve de gust.

—Doncs, pebre!

Fet i dit, feia tres dies i tres nits que vetllaven esperant el darrer badall del malalt, atabalats amb la insistent i terrible ranera del *bullir les cols* agònica, que es clavava al cervell amb el seu bombeig mentre ell no acabava la feina, ni empenyent-lo! Quina *catxassa*! Quin patir de sentiment era sentir-lo desenganxar en el darrer plany de moribund!

A l'hora de vestir-lo —remenar un cos mort de més de vuitanta quilos requeria uns braços treballats— a la Perpètua, per allò de la franquesa i la confiança, li va semblar que podia aprofitar la presència de son germà, que aixecava els sacs de blat amb una sola mà, del cosí Càndido, el de l'ull girat cap a ponent, i del Jaume, el bonifaci veí de cal Constàncio; tres homes forts i generosos com ho acabaven de demostrar fent-li costat en el terrible moment de l'Anselmo. Estirant l'avinentesa els va delegar la delicada missió d'empolainar-lo per darrera vegada; en disposà com si hi tingués autoritat... i ells cap altra feina a fer. Com si a tothom li vingués de gust el privilegi d'amortallar difunts.

—Potser que anés a buscar la Roser, que jo per a segons quines qüestions...

—Jaume, los homes amb los homes, collons! —l'Ignasi, decidit.

—Jo aquí hai acabat la missió, i lo Joan i la Remei més m'estimo que certes menudències no les vegon cara-a-cara: Ignasi, a la cadira del quartet petit hi trobaràs tot lo que se li ha de posar. La corbata potser que no li fiqueu, que no ha d'anar pas a festa major. Això sí, poseu-li la tovallola blava que hai dixat damunt de la calaixera...; que li poseu a l'entrecoix, vui dir, que si se n'anés de la part de baix faríem una samfainada! Canalla, naltres, a la cuina!

La xica era així: agafa-ho o deixa-ho. No ho encomanava a dir, ni donava gaires toms en les determinacions. Ah!, i es quedava tan ampla! Tampoc hi girava gaires reflexions, que aquestes carreguen l'enteniment i no esbandeixen cap bromada. Més o menys repetit fins al cabàs ple, oi?

Després d'aquell moment transcendent i dolorós, i deixant els homes estorats i indefensos, se'n va anar cap a la cuina empenyent el Joan i la Remei, que s'havien encongit, plorosos i atordits, davant la tragèdia familiar que acabaven de presenciar.

—Ta germana em sentirà. A qui se li acudix d'anar a Lleida a compra's un vestit negre per a fer l'estornell ploraner davant de la gent, tenint son pare a punt de planxa? Ha ben sortit a la sogra, punyeta!: passada per aigua i sense escórrer!

Va buscar una paella i es va fer un parell d'ous ferrats, sucà amb tomata dues o tres llesques de pa de quilo, ben oliosetes, i ho rematà amb quatre dits de bull blanc, que es veu que havia agafat gana amb l'esprint final de l'Anselmo.

—Mama, no sé com ara et pot venir de gust de minjar alguna cosa.

—Ara?, fa més de vint-i-quatre hores que sóc al peu del canó, sense tastar un mos de sòlid. Lo cos m'ho demana.

—Per dinar la Remei t'ha fet un plat de sopes, amb dos ous a dins.

—Per dinar, per dinar... Qui sap on para lo dinar; lo dec tindre a baix dels garrons. Quin descans m'ha quedat! Quin deslliurament, Sinyor! Li hai fet més del que em tocava; hai complit, no us sembla? Doncs adéusiau, i que no torno!

—Mama, si et sent algú...

—Me'n fot! Que et penses que la gent dorm a la palla? Que no ho sabia tothom, quin peu calçava ton pare?

—Doncs, arri!

—En plena malaltia, que arrossegava l'ànima pels carrers, fent pena, encara tenia el daliri d'anar a veure aquella bagassa, com si a casa li féssim passar gana! No ho sé, si Nostre Sinyor tindrà prou fetge per perdonar'l, per molt que mossèn Rafel l'haigo fregat amb oli de dalt a baix: hi ha coses que no entren!

—Ja n'hi ha prou, d'aquest color, ho sents? A més, tu què saps?, si només tens sospites infundades, males referències i no has vist re!

—Que et penses que tinc d'anar al culista? Ta mare no és guerxa, fill meu!

—Doncs fes riure a la gent, que segur que ompliràs la bossa! Tu ja hi tens la mà trencada!

Després es va fer un cafetó ben carregat, en previsió d'una nit llarga, amb la gent entrant i sortint de casa a donar el condol —si venia algú!—i se'n va tornar a la cambra matrimonial a supervisar l'operació dels encarregats d'endreçar l'Anselmo: afeccionats sense credencial que ultimaven els detalls imprescindibles.

—Ha quedat com si dormís —el Càndido, seràfic; l'innocent!

—Li hem posat la tavallola com mos has dit..., per si de cas —el Jaume, complidor, semblava que esperés una xurriacada.

—Marca paquet com un torero, mon cunyat, amb la tovallola ofegant-li los pebrots! Tens cada barrinada, germaneta, que de vegades penso que t'hauries de rentar el cap més sovint.

La viuda acabada d'estrenar, sorpresa davant el posat relaxat que a poc a poc havia anat agafant la cara del seu home, una vegada mudat amb el vestit de les festes, s'atansà al llit, se'l va mirar fixament i, sense pensar-s'ho dues vegades, li va etzibar un parell de bufetades a la cara, sonores i ben donades.

—Què fots? Que t'has grillat? —la va renyar l'Ignasi, amb autoritat, tot agafant-li la mà.

—Que no ho veus, com riu, lo poca-solta?

—Ha quedat aixís. Ha descarregat lo sac, que no ho veus?

—Lo sac?, los remordiments deu haver descarregat. Aquesta no és la seua cara, que ell no ria ni que li rasquesses la panxa.

—Perquè ara descansa..., en pau; que prou ha patit en aquest món.

—Calla, calla, que sembla que no fosses de la família i t'haguessen d'explicar la cartilla los de fora de casa!

—I amb un parell d'hòsties li giraràs la fisomia?

—Qui ho sap!

Va endreçar els draps sobrers de l'habitació, la jove hi va passar baieta i el xicot va marxar a avisar el Pere Fusteret perquè vingués a prendre les mides del pare, per a la caixa preceptiva. També havia de veure l'agutzil a fi d'ultimar els tràmits pertinents de tocar les campanes, que assabentarien els veïns de la defunció del pare, i a la vegada que avisés els paletes per tenir-ho tot a punt al cementiri en el nínxol familiar, per a l'endemà a la tarda, que seria quan efectuarien el sebolliment. Després s'adreçaria a cal metge a recollir el certificat del traspàs, que s'hauria de lliurar a l'ajuntament una hora o altra i que el bon home ja tenia escripturat des de feia dos dies. Amb mossèn Rafel, amb un cop de telèfon acordaria més tard l'hora concreta de la cerimònia a l'església. També li diria, per tranquil·litzar-lo, que ja passaria ell personalment a pagar les despeses després del tràngol —les despeses sacramentals, s'entén— i que ja hi pensava. Més tard...

L'Ignasi, el Càndido i el Jaume, amb l'excusa d'anar a fer un mos a casa, ja que aviat seria l'hora de sopar (?), van fugir esperitats a rentar-se de dalt a baix amb aigua calenta i sabó abundós, ja que això de tocar carn morta pot ser contagiós i tot! A més l'Anselmo havia mort d'un mal dels pitjors del calendari, proclamat en veu baixa..., i qui sap! Van deixar la Perpètua i la jove soles amb les seues reflexions, mentre alguna veïna escadussera treia el cap a cal Planxat a xafardejar i llançar el protocol·lari: "us acompanyo el sentiment", assabentada del desenllaç esperat; no per sabut, menys colpidor.

Quan la Treseta va arribar de Lleida, la Perpètua se la volia menjar crua. Sense fer cas de la calorosa acollida, la noia va donar una ullada a l'habitació dels pares per veure el difunt empolainat —un vist i no vist— abans d'entregar-se resignada al sarau de la mare, que enriu-te'n del de la revetlla de Sant Joan a la plaça, per a gaudi i mofa del veïnat. Tot i l'habitual aldarull patentat de la casa, aquesta vegada s'hi van esforçar una mica més i tot.

—Poca-vergonya, descarada, poc-seny; deshonrar-mos d'aquesta manera! Tu em vols ensorrar a les fanguineres! Amb ton pare en l'agonia final i tu, tan campante, por ahí, de compres; com si haguesses d'anar a un casament!

—No tenia re de negre, si el papa es moria; ja ho saps.

—I per triar una bateta has necessitat tota la santa tarda, bandera?

—No m'anava re bé, que el negre no m'afavorix gens. I no cridos tant que el teu dol només et surt del bec. No fassos tanta comèdia, si us plau, que ja sabem lo teu comportament dels últims temps amb lo papa: una calamitat que empastifa una família.

—Vols veure com et dono un tacó?

—Cada dia fas més pena, mama! Oblida'm! T'has parat un parany que et semblava que et convenia, t'hi has enganxat de ple i ara et cou: ja t'ho faràs.

Com que la nit se'ls llançava al damunt a galop i fora de les quatre veïnes més obligades —ja dit— no

vindria una ànima a donar el *pésam*, ni a fer un plany de companyia amb la família; el xicot i la jove van marxar a casa seua, a descansar. La Treseta, de resultes de l'enrabiada pel vestit i l'escriidassada de la mare —al cap del carrer no s'havia comprat cap mena de roba d'endolar, ja que es veu que no havia trobat res que li fes el pes—, es va tancar al seu quarto, que era la manera més pràctica i intel·ligent de contestar la mestressa, tallant-li la inútil cridòria.

La Perpètua, al quedar sola, va pensar que tractant-se de la darrera nit amb l'Anselmo de cos present, tenia l'obligació i deure sagrat de fer-li companyia, tot i que des del menjador estant; no el volia tornar a veure amb la rialla enganxada a la galta, com un desafiament. Potser amb les hores es normalitzaria el seu posat de repte descarat. Es proveí d'unes quantes revistes frívoles endarrerides, que la nena pujava de tant en tant de la perruqueria, es tornaria a fer un altre cafè, aquesta vegada més llarg a fi que li durés més estona la xarrupada i no li calgués tornar a encendre el fogó, s'escarxofà a la butaca de la tele —la de l'Anselmo—i es va acomodar per a fer nit.

Al damunt del bufet de les andròmines, hi tenia un porta-retrats amb una fotografia de parella: acaramel·lats —pots pensar!—, satisfets..., del dia del casament de la Trinidad de cal Rot, la filla gran de l'Ignasi, dinant al Cafè de cal Mateu. Somrients, mudats, honorables...

—Ai, Sinyor, sembla que era ahir i les taulades que han caigut! Quin altre goig no feia quan lo controlava de casa estant!...

Se'l va mirar tendrament, com si diguéssim, agafant-lo per tenir-lo més a prop i prement-lo contra les popes...; el porta-retrats, vull dir!

—Com dos artistes de cini! Quin goig que fèiem! M'havia de durar més que la barana de ferro del balcó del terrat, i ja el tinc al canyet! Sinyor, Sinyor; si m'hagués fet cas! Si no hagués agafat lo mal camí! Si no m'hagués deshonrat; jo que sempre li hai estat fidel, tal com li

vai prometre davant de l'altar sant, lo dia del casament!
Pro ho has pagat car, saltacorral, mal hermano!

El silenci de la nit pobletana aclofava encara més les parets de casa, aquietant-les, i alhora amanyagant-les; talment una *carantonya* regeneradora que el cos agräa, pidolada després d'un esforç feixuc. La Perpètua s'hi va deixar anar, endormiscant-s'hi i lliscant pel dolç pendent de l'inconscient. A poc a poc se li anava destapant l'olla de les essències; talment la de la verdura impregnant la cuina d'aromes i amarant el menjador. Així mateix.